

บทที่ ๓

กระบวนการจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน

จากการวิจัยในบทนี้ เป็นการศึกษารวบรวมกระบวนการ จิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถานได้วิเคราะห์จากภาพรวมของเสถียรธรรมสถานได้แบ่งเป็น ๔ ด้าน ดังต่อไปนี้

๓.๑ ด้านความเป็นผู้นำ

๓.๒ ด้านการเกิดวัฒนธรรมองค์กร

๓.๓ ด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตอาสา

๓.๔ ด้านวิถีชีวิตชุมชนและกิจกรรมในเสถียรธรรมสถาน

๓.๑ ด้านความเป็นผู้นำ

การศึกษาความเป็นผู้นำของเสถียรธรรมสถาน ผู้วิจัยสนใจศึกษาแนวความคิดในเสถียรธรรมสถานของท่านแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต

ผู้นำของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน คือ ท่านแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต ได้กล่าวไว้ว่า“การได้รับโอกาสจากหลวงพ่อบุญทำให้พบว่า คนที่รับด้วยความกตัญญูรู้คุณนั้นจะสามารถมีพลังที่จะทำอะไรโดยที่ไม่ต้องรอให้ผู้อื่นใช้ แต่มีจิตสำนึกที่จะรับผิดชอบ เพราะตระหนักรู้ว่าเพราะมีความกตัญญูต่อโอกาสที่เคยได้รับมาก่อน มีความสุขและสนุกกับการที่จะได้ทำหน้าที่อย่างคนที่ระมัดระวังเส้นทางการทำหน้าที่ อย่าให้เบียดเบียน อย่าข่มเหงตัวเอง อย่าเบียดเบียนคนอื่น โอกาสที่ได้ทำงานอย่างคนที่เฝ้ารักษาใจตัวเอง จึงกลายเป็นสิ่งที่ดีงาม และเป็นโอกาสที่งดงามอันคนที่ยื่นได้แล้วด้วยตนเองจะพึงให้แก่คนอื่นต่อไป...”^๐

เสถียรธรรมสถาน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต ภายใต้ความอนุเคราะห์จากกองทุนเสถียรธรรมคือส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะ ได้เริ่มต้นงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะเด็ก สตรีและนักบวช ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๑ เพื่อแบ่งปันความสุข สงบเย็นต่อเพื่อนมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากปัญหา โดยใช้หลักพุทธธรรมนำสังคม เมื่อแรกก่อตั้ง เสถียรธรรมสถาน พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ) ได้เมตตาตามอุปธรรมพร แต่เสถียรธรรมสถาน ใจความตอนหนึ่งว่า

^๐พิบูล วิภาสประทีป, กรุณาแห่งหัวใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สาวิกา), หน้า ๒๗.

“... สถานที่นี้ ผู้จัดสร้างมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะ แก่คนที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หรือคนที่รู้ที่เข้าใจแล้ว แต่ยังไม่ก้าวหน้า ก็มาพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้น เพราะการมีธรรมะเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับชีวิต ชีวิตที่มีธรรมะเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ ชีวิตที่ขาดธรรมะเป็นชีวิตที่บกพร่อง ...”

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการจิตอาสาไว้ว่า “การพัฒนาปัญญาที่รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ จนผ่านความยึดติดในคุณค่าที่ไม่เป็นจริงซึ่งเนื่องอยู่กับสิ่งปรุงแต่งอันไร้แก่นสารที่แท้ทั้งหลาย ทำจิตใจให้เป็นอิสระ มีความสุขเต็มอิ่มในตัวเอง โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งภายนอกเป็นผู้ไม่มีอะไรที่จะต้องทำเพื่อตัวเองอีกต่อไป จึงใช้พลังงานของชีวิตทั้งหมดที่เหลืออยู่เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่โลก เป็นผู้บรรลุจุดมุ่งหมายของการพัฒนามนุษย์ และเป็นผู้มีชีวิตที่เอื้อที่สุดต่อการที่โลกทั้งหมด ทั้งโลกคือสังคมมนุษย์ และโลกแห่งธรรมชาติ จะบรรลุจุดมุ่งหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน”^๐

ความเป็นผู้นำของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต เริ่มต้นจากการบวช จนกระทั่งก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน ท่านได้เมตตาทำงานอุทิศตน เพื่อให้ผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมหรือผู้ที่มิทุกข์ทางใจได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมในสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของเมืองใหญ่ ท่านแม่ชีได้ให้ธรรมะกับทั้งเจ้าหน้าที่ที่ทำงานประจำ และผู้ปฏิบัติที่ยอมสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้ามาหาความสุขภายในตนเอง การทำงานหนักตลอด ๒๐ กว่าปีมานี้ แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพที่ทำให้ทุกคนเห็นแล้วอยากทำตาม ท่านแม่ชีได้สร้างศรัทธาให้เกินในคนจำนวนมากมาย ดังคำที่พระพุทธองค์กล่าวว่า “เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว” ท่านแม่ชีพูดเสมอว่า ท่านทำตามพุทธประสงค์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า และทำให้ชุมชนเสถียรธรรมสถานคงอยู่เพื่อทำตามพุทธประสงค์จนถึงทุกวันนี้

เสถียรธรรมสถานจัดให้มีการประชุมทั้งคณะแม่ชีและเจ้าหน้าที่ทุกวันจันทร์ ซึ่งนั่นเป็นทั้งการอบรมและมีการประเมินในงานต่างๆ ที่ทำสำเร็จแล้ว ทั้งยังให้ธรรมะแก่เจ้าหน้าที่ทุกท่าน ทำให้เจ้าหน้าที่ได้เห็นภาพรวมของการทำงานในเสถียรธรรมสถานและยังได้ฟังธรรมจากท่านไปพร้อมกันทำให้เจ้าหน้าที่ได้มีการทบทวนตนเองในสิ่งที่ทำไปแล้วและสิ่งที่จะต้องทำต่อไป การวางแผนล่วงหน้าก่อนทำงานก็เป็นส่วนสำคัญในการวางจิตกับงานนั้นๆ ใดๆ การพัฒนาจิตอาสาจึงเริ่มจากการมีผู้นำแนะแนวทางในการวางจิตกับการทำงาน ช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถ

^๐พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด ๒๕๕๐), หน้า ๒๔๗-๒๔๘.

ทำงานไปพร้อมกับภาวนาด้วยใจที่สงบ มีใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรทั้งกับงานของตนเองและผู้อื่น

คำสอนของท่านแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุต จี ึ่งช่วยนำทางให้เกิดกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน และนั่นก็คือ ส่วนหนึ่งของ “วัฒนธรรมองค์กร”

๓.๒ ด้านการเกิดวัฒนธรรมองค์กร

“ชุมชนต้องประกอบไปด้วยชีวิต แต่ละชีวิตต้องพัฒนาศักยภาพภายในตน เมื่อชีวิตมารวมตัวกัน ก่อเกิดชุมชนที่เข้มแข็ง และเมื่อแต่ละชุมชนจับมือกันก็จะเป็นเครือข่ายทำให้โลกนี้แข็งแรง ๑+๑ ผลจึงคือพลังมหาศาลที่กว้างขวางไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ”^๐

คือแนวทางที่แม่ชีคันสนีย์ใช้ในการสร้างเสถียรธรรมสถาน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นชุมชนแห่งการเกื้อกูลให้เกิดโอกาส ทำบรรยากาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชนให้งดงามเท่าที่คนเหล่านี้จะพัฒนาได้ เป็นแผ่นดินที่จะสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เคารพกันโดยการทำหน้าที่ รู้คุณค่าของการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน ใช้ชีวิตสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ มีความเสียสละ แบ่งปัน มีน้ำใจ อดทน เมตตา กรุณา ให้อภัยกัน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และพัฒนาสติปัญญาไปพร้อมๆ กันกับการทำงาน

กิจกรรมกลายเป็นกิจวัตร กิจวัตร คือการปฏิบัติเป็นประจำ ก่อให้เกิดวัฒนธรรม และส่วนหนึ่งของการเชื้อให้เกิดวัฒนธรรมที่ดีคือ สถานที่หรือสิ่งแวดล้อม

สรุป วัฒนธรรมองค์กร คือ พฤติกรรมที่สร้างขึ้นโดยเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน ที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้จากกันและกัน จากการทำงานจิตอาสาจนกลายเป็นกิจวัตร และเมื่อทำเป็นประจำจึงกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กร

๓.๓ ด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาจิตอาสา

สิ่งแวดล้อมที่ดีมีผลทางด้านจิตใจของผู้อยู่อาศัย ธรรมชาติที่งดงามช่วยเยียวยาจิตใจให้แจ่มใสเบิกบาน

เสถียรธรรมสถาน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ โอเอซิสธรรมกลางกรุง เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ร่มรื่น สงบเงียบ สงบเย็น ตั้งอยู่ใจกลางของกรุงเทพมหานคร สาธุชนทุกท่านสามารถเข้าไปปฏิบัติธรรมได้ ถือได้ว่าเป็นธรรมสถานแห่งการฝึกฝนเรียนรู้ที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับแม่ชี และผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นผู้หญิง

^๐พิบูล วิภาสประทีป, กรุณาแห่งหัวใจ, หน้า ๑๗.

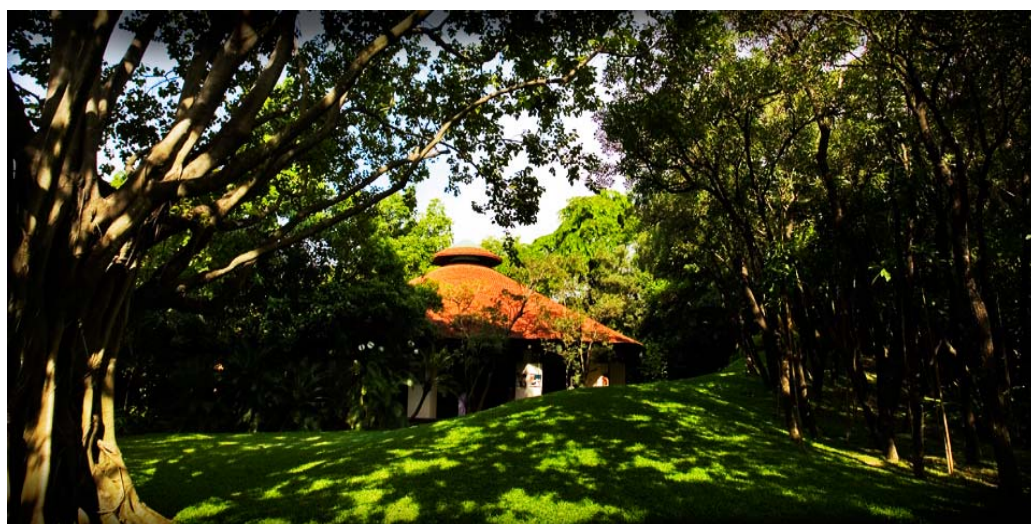
“ต้นไม้สอนเราว่า อย่ามัวจมอยู่กับความคิดปรุงแต่งที่ทำให้อ่อนแอ ฟุ้งตัวเองไม่ได้ เพราะมันไม่เป็นประโยชน์เลย แต่จงลุกขึ้นมาเข้าใจตัวเอง ทำตัวเองให้เป็นประโยชน์ ให้เป็นที่พึ่ง ของตัวเองได้แล้วคนอื่นก็จะพึ่งเราได้ด้วย เหมือนต้นไม้ที่นกหนอนยังได้อาศัย”^๐

ต้นไทรต้นแรกมาจากจังหวัดปราจีนบุรี อายุราว ๓๐ ปี (ในต่อนั้น) ซึ่งครั้งนั้นกำลังจะ ถูกโค่นเพื่อตัดถนน

ต้นโพธิ์ย้ายมาเพราะจะถูกโค่นเพื่อวางที่ดินในการทำนา

ธรรมศาลา

อาคาร สิ่งปลูกสร้าง และงานศิลปะทุกชนิดของเสถียรธรรมสถานเกิดขึ้นภายใต้ หลักการเดียวกันกับวิถีชีวิตของชุมชนของสวนศิลป์สวนธรรมแห่งนี้ คือ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ อย่างพึ่งพิงอิงอาศัย

^๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้าย ไม่ทำลาย และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีศิลปะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่ธรรมชาติสร้างและสิ่งที่มนุษย์สร้างสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยอาศัยความรักและความเกื้อกูล “เสถียรธรรมสถานเริ่มจากการปลูกต้นไม้ก่อน เพราะฉะนั้นเมื่อเรามีต้นไม้ก่อนที่เราจะสร้างอาคาร เราก็ต้องรักษาต้นไม้เดิมไว้ สมัยก่อนอาคารของเราเป็นมุงจาก พอเรือนจากหมดอายุ เราก็เริ่มสร้างอาคาร โดยพยายามสร้างอาคารไม่ให้ไปทำร้ายต้นไม้ที่มีโอกาสเติบโตไปพร้อมกับเรา จะเห็นว่าการสร้างอาคารที่หลบต้นไม้กลายเป็นศิลปะของการอยู่ร่วมกัน เช่น เราดูว่าบ้านเรือนไทยที่ปลูกจะอยู่ตรงไหนถึงจะอยู่ด้วยกันได้กับต้นไม้ดั้งเดิม ก็พยายามจัดให้มันเกิดความเกื้อกูลกันคือเราต้องเคารพธรรมชาติเดิมที่มีอยู่ก่อน ถ้าเรามีปัญญา เราก็สามารถ อยู่กับสิ่งเดิมโดยไม่ไปเบียดเบียนเขาได้ ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขของการอยู่ร่วมกัน ... “วิธีการคิดที่จะอยู่ร่วมกันให้ได้มันต้องอย่าไปคิดว่าจะต้องอยู่ตามที่เรายากอยู่ แต่ถ้าเราจะอยู่อย่างรวมกันให้ได้มันมีความสุขอยู่เหนือความอยาก มันไม่ปิดกั้นตัวเราที่จะเข้าไปบวกกับสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่รายรอบ โดยเฉพาะกับธรรมชาติ ถ้าเมื่อใดที่เราเคารพธรรมชาติธรรมชาติจะเกื้อกูลเรา”

หอประดิษฐาน พระบรมสารีริกธาตุ

พระธาตุเจดีย์ทรงระฆังคว่ำฐานประดับกลีบบุบสีทองซึ่งประดิษฐานอยู่ในหอประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ที่เสถียรธรรมสถานระหว่างวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔ – ๖ มกราคม ๒๕๔๕ นั้นจำลองแบบมาจากองค์พระปฐมเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐมและมีนามว่า “พระเจดีย์วิสาขบูชาอนุสรณ์ สกลโลกประกาศบวรบุญวิสาขะ ” เพื่อเป็นสัญลักษณ์รำลึกถึงการที่สมัชชาสหประชาชาติประกาศให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากลโลกพระธาตุเจดีย์ดังกล่าวบรรจุผอบซึ่งมีพระบรมสารีริกธาตุ ๑๒ องค์ จาก ๓ ประเทศ คือ ศรีลังกา พม่า ไทย และได้เดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลจากประเทศไทยเพื่อไปเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนทั่วโลกได้สักการบูชา อันเป็นที่มาของการเดินทางสู่สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ ประเทศสหรัฐอเมริกา ผังมหาสมุทรแอตแลนติก ไปยังฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ก่อนที่ในวันที่ ๕ ธันวาคม เสถียรธรรมสถานจะได้รับ

โอกาสในการต้อนรับสักการะพระธาตุเจดีย์รอบโลกนี้ โดยการได้รับเลือกให้เป็นที่ประดิษฐานของพระธาตุในประเทศไทย เนื่องในกิจกรรมถวายพระราชกุศลแด่พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และครบรอบ ๒ ปีในการประกาศให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากล เพื่อเป็นกำลังใจแด่ผู้หนึ่งที่ปฏิบัติธรรมและทำประโยชน์ต่อสังคม

๒ ปีถัดมา คือในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ นับเป็นปีอันเป็นมงคลยิ่ง เนื่องจาก สมเด็จพระมหานายะกะ ประธานสงฆ์ฝ่ายสยามวงศ์ธรรมาวาส ประเทศศรีลังกา ได้ประทาน พระบรมสารีริกธาตุ และ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ แก่พุทธศาสนิกชนชาวไทย เพื่อเป็นการสืบสานสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับศรีลังกา เนื่องในวาระครบรอบ ๒๕๐ ปีที่พระอุบาลีมหาเถระได้เป็นพระธรรมทูตไปยังประเทศศรีลังกา ซึ่งการนี้แม่ชีคันสนีย์ได้เดินทางไปรับประทานจากพระหัตถ์ เพื่ออัญเชิญมาประดิษฐานเป็นการถาวร ณ เสถียรธรรมสถาน วันวิสาขบูชา และแม่ชีคันสนีย์ได้เข้าไปรับประทาน พระบรมสารีริกธาตุ จาก สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เพื่อมาประดิษฐานเป็นการถาวรที่เสถียรธรรมสถานเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานที่จะนำพระธรรมกลับมาสู่คนหนุ่มสาวให้มีชีวิตที่งดงามเพราะการทำหน้าที่และเป็นอิสระได้โดยธรรมสืบไป หอประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ เปิดให้เข้าสักการะได้ทุกวัน เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติให้ระลึกถึงความตายอยู่ทุกขณะ ดังพระวาจาที่มีในครั้งสุดท้ายขององค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “เธอจงยังชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม ชีวิตเป็นของไม่เที่ยง ความตายเป็นของเที่ยง อันเราจะพึงตายเป็นแท้...” “ชีวิตคือกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการเกิดก็ย่อมมีการตายความตายเป็นที่สุดรอบของชีวิต อันเราจะพึงตายเป็นแท้จงเรียนรู้ที่จะเห็นความตายทุกขณะจิตเกิดเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตที่เหลือของเราให้ไม่ตายทั้งเป็น ” แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด

ประติมากรรม ‘นั่งร่วมด้วยช่วยชี้แจง’

ในวาระ ชาตกาล ๑๐๐ ปีท่านเจ้าคุณอาจารย์พุทธทาสภิกขุ เสถียรธรรมสถานได้จัดให้มีการถอดคุณธรรมของท่านอาจารย์ออกมาเป็นประติมากรรมรูปเหมือน ออกแบบและปั้นโดย ประเทือง ธรรมรักษ์ ซึ่งได้นำมาประดิษฐานไว้ในโรงมหรสพทางวิญญาณกลางสวนธรรม โดย พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ)

“อย่าไปให้รู้ปว่าศักดิ์สิทธิ์ เพราะรูปท่านไม่ได้ศักดิ์สิทธิ์อะไรธรรมะต่างหากที่เป็นเครื่องเตือนจิต สะกิดใจให้รู้ว่าท่านเป็นพระผู้นำชีวิตของชาวโลก เราควรจะคอยศึกษาธรรมให้เกิด

ปัญญา เกิดความรู้ ความเข้าใจ นึกถึงท่านเมื่อไรก็นึกถึงพระธรรม นึกถึงพระพุทธเจ้า แล้วถามตัวเราเองว่า เรามีธรรมะขนาดไหน เราประพฤติดี ประพฤติชอบขนาดไหน ถ้าไม่ได้ประพฤติธรรม เขาเรียกเสียชาติที่ได้เกิดมาเป็นคนไทย เราต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนทำตนให้สมกับเป็นชาวพุทธอย่างแท้จริง จึงจะเป็นความถูกต้อง^๐

สรุปอาคารสิ่งปลูกสร้าง และงานศิลปะทุกชนิดของเสถียรธรรมสถานเกิดขึ้นภายใต้หลักการเดียวกันกับวิถีชีวิตของชุมชนของสวนศิลป์ สวนแห่งธรรมนี้ คือ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพิงอิงอาศัย ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้าย ไม่ทำลาย และให้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีศิลปะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสิ่งที่ธรรมชาติสร้างและสิ่งที่มนุษย์สร้างสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยอาศัยความรักและความเกื้อกูล * เพราะการมีสิ่งปลูกสร้างที่สะดวกสบาย มีธรรมชาติที่ร่มรื่น เมื่อทำงานอยู่ในที่สบายะย่อมทำให้สามารถทำงานไปพร้อมๆกับการปฏิบัติธรรมได้ง่ายขึ้น สถานที่เช่นนี้จึงเป็นสถานที่ที่ช่วยในการพัฒนาจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน

๓.๔ วิถีชีวิตชุมชน

วิถีชีวิตชุมชนเป็นกิจกรรมที่เสถียรธรรมสถานได้ทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในเสถียรธรรมมาเป็นเวลายาวนาน บุคคลเหล่านี้อยู่ภายใต้เบื้องหลังการทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมธรรมให้เกิดขึ้นมีขึ้นกับผู้ปฏิบัติที่เข้ามาพึ่งธรรมอย่างมากหน้าหลายตา และกิจกรรมเหล่านี้เองที่เป็นตัวส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของเสถียรธรรมสถานได้ฝึกตนในการพัฒนาจิตอาสาอย่างยั่งยืน มี ๔ กิจกรรมดังต่อไปนี้

๑) โครงการศิลปะการพัฒนาชีวิตด้วยอานาปานสติภาวนา

เสถียรธรรมสถานได้จัดให้มีการอบรมสำหรับผู้สนใจปฏิบัติธรรมในทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ รวมระยะเวลา ๓ วัน ในแต่ละอาทิตย์ อานาปานสติ ได้แก่ สติในลมหายใจ เป็นการกำหนดลมหายใจเข้าและลมหายใจออก โดยเน้นการใช้ลมหายใจซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมชาติเป็นเครื่องมือ เพื่ออบรมจิตให้เกิดความเป็นอิสระ ไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งใดจนเกิดความสงบภายใน ใคร่ควรวณธรรมเพื่อความเข้าใจในชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การบรรเทาทุกข์และพ้นทุกข์ทางใจในที่สุด

สำหรับธรรมบรรยายนั้น จะเน้นไปที่การสอนทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ โดยการใช้ อานาปานสติ ปฏิจจสมุปบาท และอุปกิเลส ๑๖ เป็นหลัก โดยผ่านการปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น อานาปานสติภาวนาใช้เมื่อมีการสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น การเดินจงกรม การนอนภาวนา เป็นต้น ปฏิจจสมุปบาทจะถูกนำมาใช้ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แจ้งผ่านการใช้สื่อโฆษณาธรรมะ และจดจำเรื่องราวในโฆษณาธรรมะนั้นเป็นเครื่องเตือนสติ เมื่อเกิดสิ่งเร้าจากภายนอกมา

^๐<http://www.sdsweb.org/sdsweb>, วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔.

* พิกุล วิภาสประทีป, กรุณาแห่งหัวใจ, หน้า ๑๖๕.

กระทบ หากสติมีกำลังเพียงพอ และการได้ทดลองเรียนรู้ ให้ความผิดพลาดเป็นครูก็เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ยอมรับเพื่อที่จะได้เริ่มต้นใหม่ ในแต่ละปัจจุบันขณะของการรู้ตื่นและเบิกบาน พร้อมกับการยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวัน หรือ การยกเหตุการณ์ที่ร่วมสมัย เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเกิดภาพจำที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องเตือนสติได้

วัตถุประสงค์

๑. เพื่ออบรมจิตให้เกิดความเป็นอิสระ ไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งใดจนเกิดความสงบภายใน
ไคร่ควรกฎธรรม
๒. เพื่อความเข้าใจในชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การบรรเทาทุกข์และพ้นทุกข์ทางใจในที่สุด

๒) โครงการธรรมชาตินำบัด

"ธรรมชาตินำบัด คือ ศาสตร์แห่งการเยียวยาร่างกายและจิตใจ พร้อมกับสร้างความสมดุลให้กับชีวิต..." แก่นของธรรมชาตินำบัดนั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบริโภคเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเรื่องของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหญ่ของคน ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนนั้นต้องเริ่มจากภายในจิตใจก่อนที่จะขยายออกไปภายนอก...

"และเพราะเสถียรธรรมสถาน เป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่จะฝึกฝนในเรื่องของ "ภายใน" ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งสอนให้คนเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอย่างสมดุล หรือความเจียมที่เป็นเสมือนวิธีการสื่อสารที่จะดึงให้คนกลับเข้ามาดูจิตใจของตัวเอง..."

"เหล่านี้จึงช่วยให้การเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในเกิดได้ง่ายขึ้น สมบูรณ์ขึ้น..." และเชื่อว่าร่างกายมนุษย์สามารถบำบัดรักษาตนเองได้ตามหลักธรรมชาติ โรคภัยและอาการเจ็บไข้ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเพียงกระบวนการขจัดพิษตามธรรมชาติของร่างกาย หากมนุษย์ดำรงตนอยู่ในสถานะสมดุลกับธรรมชาติ โรคภัยและอาการเจ็บป่วยก็จะหมดไป ธรรมชาตินำบัด...เพื่อชีวิตที่เป็นสุข เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตของมนุษย์ให้ดำเนินไปในทิศทางที่สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ การเฝ้าสังเกต ระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย การฝึกเฝ้าสังเกตภาวะภายในจิตใจที่มีผลกระทบต่อการทำงานของร่างกาย แล้วสามารถนำองค์ความรู้นั้นมาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เป็นไปตามธรรมชาติเพื่อความสมดุลของชีวิต

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อ ส่งเสริมวิถีชีวิตของมนุษย์ให้ดำเนินไปในทิศทางที่สอดคล้องกับวิถีแห่ง

ธรรมชาติ

๒. เพื่อส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ การเฝ้าสังเกต ระบบการทำงานของอวัยวะในร่างกาย การฝึกเฝ้าสังเกตภาวะภายในจิตใจที่มีผลกระทบต่อการทำงานของร่างกาย แล้วสามารถนำองค์ความรู้นั้นมาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สมดุลเป็นไปตามธรรมชาติ

๓) โครงการโรงเรียนพ่อแม่

จากประสบการณ์กว่า ๒๐ ปีของเสถียรธรรมสถาน ในการนำธรรมะมาใช้ในการเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่แรกคลอดใน ‘บ้านสายสัมพันธ์’ (บ้านพักพิงสำหรับผู้หญิงที่เตรียมตัวเป็นแม่) การสร้างวงศาคณาญาติในการเลี้ยงดูเด็กใน ‘อนุบาลฝีมือพ่อแม่’ ‘บ้านวันอาทิตย์’ และ ‘ครอบครัวแห่งสติ’ รวมถึงการจัดการศึกษาวิถีพุทธระดับปฐมวัยในบ้านเรียนแห่งรักและศานติ(ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต) อันเป็นการทำงานร่วมกันด้วยจิตวิญญาณของ ‘บวร-บ้าน วัด โรงเรียน’ ที่ไม่มีรั้ว โดยนำความอบอุ่นของบ้าน ความมีวินัยของวัด คือการอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามวัยของโรงเรียน มาบูรณาการเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ของคนทุกวัยในครอบครัว” และสร้างวงศาคณาญาติที่เกื้อกูลต่อการเลี้ยงดูเด็ก ทั้งที่คลอดมาจากโครงการจิตประภัสสรตั้งแต่ตอนอยู่ในครรภ์และเด็กในครอบครัวที่มาลงทุนร่วมกัน ที่ จะเรียนรู้การสร้างโลกให้มีอริยะ...ด้วยการสร้างเด็ก ในนาม ‘โรงเรียนพ่อแม่...อริยะสร้างได้’

โรงเรียนพ่อแม่...อริยะสร้างได้ เป็นการนำธรรมะมารับใช้สังคม โดย การส่งเสริมให้พ่อแม่และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กให้มีสัมมาทิฐิหรือความคิดเห็นที่ถูกต้องโดยธรรม ในการครองชีวิตครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูลูกด้วยการเรียนรู้เรื่องการจัดการอารมณ์ของตนเอง โดยใช้ลูกเป็นบทเรียนเพื่อการเติบโตของพ่อแม่ขณะที่ลูกอยู่ในครรภ์ ครรภ์ของแม่คือโลกของลูก เมื่อลูกคลอดจากครรภ์ บ้านคือห้องเรียนห้องแรกของลูก โดยมีพ่อแม่คือครูคนแรกของลูก เมื่อพ่อแม่เรียนรู้วิธีที่จะพัฒนาชีวิตตนเองในการอยู่กับโลกที่เป็น อย่างไม่เป็นทุกข์ได้แล้ว จึงจะเป็นต้นแบบชีวิตที่เจริญอย่างอริยชนให้ลูกได้ ขณะเดียวกันเมื่อพ่อแม่ฝึกฝนการเฝ้าสังเกตตนเองตามหลักพุทธศาสนา จะเกิดความเข้าใจในทุกข์สุขของลูกที่แสดงออกผ่านพฤติกรรมต่างๆ และหาหนทางแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นจุดอ่อนและส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นจุดแข็งได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมให้พ่อแม่ได้ศึกษา ปฏิบัติและแบ่งปันประสบการณ์ การใช้พุทธวิธีในการครองชีวิตครอบครัว และอบรมเลี้ยงดูลูก โดยเฉพาะการจัดการอารมณ์ตนเองและการสื่อสารกันในครอบครัว

๒. เพื่อส่งเสริมให้เด็กและครอบครัวได้สัมผัสประสบการณ์การใช้ชีวิตในกระแสของอริยบุคคล คือ สุขง่าย...ใช้น้อย สุขจากการสร้าง และสุขจากการให้ ผ่านวิธีการที่หลากหลาย

๓. เพื่อสร้างวงศาคณาญาติให้เด็กและครอบครัวได้มีที่ปรึกษาระยะยาว ในการครองชีวิตครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูลูกบนหนทางอริยะ

๔) โครงการจิตประภัสสรตั้งแต่นอนอยู่ในครรภ์

โครงการจิตประภัสสรเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้พ่อแม่ได้ศึกษา ปฏิบัติ และแบ่งปันประสบการณ์ การใช้พุทธวิธีในการครองชีวิตครอบครัวและให้กำเนิดชีวิตของลูกอย่างมีจิตประภัสสร และเพื่อสร้างวงศาคณาญาติให้พ่อแม่มีที่ปรึกษาระยะยาว ในการครองชีวิตครอบครัวและการให้กำเนิดชีวิตของลูกอย่างมีจิตประภัสสร

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมให้พ่อแม่ได้ศึกษา ปฏิบัติ และแบ่งปันประสบการณ์ การใช้พุทธวิธีในการครองชีวิตครอบครัวและให้กำเนิดชีวิตของลูกอย่างมีจิตประภัสสร

๒. เพื่อสร้างวงศาคณาญาติให้พ่อแม่มีที่ปรึกษาระยะยาว ในการครองชีวิตครอบครัวและการให้กำเนิดชีวิตของลูกอย่างมีจิตประภัสสร

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า โครงการทั้ง ๔ โครงการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นไปตามกิจกรรมและเป้าหมายการพัฒนาด้านจิตอาสา อันประกอบด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรสิกขา ภาวนา สังคหวัตถุ ๔ อธิเบทา ๔ สปัปายธรรม ๗ สปัริสธรรม ทศพิธราชธรรม กัลยาณมิตรธรรม ฆราวาสธรรมสปัริสธรรม สัมมาวาจา ปิยวาจาอริยวินัยและสาราณียธรรมโดยรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ สรุปกระบวนการพัฒนาจิตอาสาที่เกิดขึ้นจากโครงการ ๔ โครงการ ดังนี้

	ปัจจัยนำเข้า	กระบวนการ	ปัจจัยนำออก	ผลลัพธ์
๑)โครงการอานาปานสติ	เพื่ออบรมจิตให้เกิดความเป็นอิสระ ไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งใดจนเกิดความสงบภายใน ไคว์ครวญธรรมเพื่อความเข้าใจในชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การบรรเทาทุกข์และพ้นทุกข์ทางใจในที่สุด	หลักไตรสิกขา ภาวนา	การภาวนาในโครงการอานาปานสติช่วยให้จิตใจเป็นอิสระสงบ คลายความยึดติด เข้าใจชีวิต จึงนำไปสู่ความพ้นทุกข์	เกิดความเปลี่ยนแปลงจากภายใน เช่น จากไม่ดีกลายเป็นดี จากกینเกล้าเป็นไมกิ้นเกล้า จากโมโหร้ายก็ดีขึ้น

๒)โครงการ ธรรมชาติบำบัด	เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิต ของมนุษย์ให้ ดำเนินไปในทิศทาง ที่สอดคล้องกับวิถี แห่งธรรมชาติ เพื่อส่งเสริม กระบวนการการ เรียนรู้ การเฝ้า สังเกต ระบบการ ทำงานของอวัยวะ ต่าง ๆ ในร่างกาย การฝึกเฝ้าสังเกต ภาวะภายในจิตใจที่ มีผลกระทบต่อการ ทำงานของร่างกาย แล้วสามารถนำองค์ ความรู้ขึ้นมา ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ให้สมดุลเป็นไป ตามธรรมชาติ	หลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ ๔ อิทธิบาท ๔ สัปปายะธรรม ๗	หลักการยึดเหนี่ยว ใจ จะช่วยส่งเสริม วิถีชีวิตให้ สอดคล้องกับวิถี แห่งธรรมชาติ และหลักของ ความสำเร็จในการ เรียนรู้การเข้าใจ พัฒนาดตนเองอย่าง บูรณาการ นอกจากนั้น หลักธรรมที่ช่วย ส่งเสริมให้เกิด สภาพเอื้อ สภาพที่ เกื้อหนุนและ ส่งเสริม กระบวนการการ เรียนรู้ เฝ้าสังเกต ระบบการทำงานที่ เป็นไปตามการ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ให้เป็นไปตาม ธรรมชาติ	จากผลโครงการทำ ให้บุคคลในองค์กร มีความสุข ปล่อยวางมีกำลังใจ ช่วยเหลือกันมี ความอบอุ่น ห่วงใย กันเห็นคุณค่าใน ตัวเอง และสถานที่ ก็ทำให้สงบใจยิ่งขึ้น ด้วย
๓)โครงการโรงเรียน พ่อแม่	เพื่อส่งเสริมให้พ่อ แม่ได้ศึกษา ปฏิบัติ และแบ่งปัน ประสบการณ์ การ ใช้พุทธวิธีในการ ครองชีวิตครอบครัว และอบรมเลี้ยงดูลูก โดยเฉพาะการ จัดการอารมณ์	หลักไตรสิกขา สัปปริยธรรม ทศปิณฑศีลธรรม กัลยาณมิตรธรรม ฆราวาสธรรม สัมมาวาจา ปิยวาจา อริยวินัย	หลักของการ ส่งเสริมให้พ่อแม่ได้ ปฏิบัติแบ่งปันคุณ งามความดีต่อ ลูกหลานและหลัก ของการให้การดูแล ของผู้ปกครองใน บ้าน ที่จะเอื้อต่อ การพัฒนาในการ อยู่ร่วมกันอย่าง ฉันท์มิตร	โครงการนี้พบว่า บุคคลในองค์กรได้ ทำงานในโครงการ โรงเรียนพ่อแม่ทำ ให้รู้จักตนเองชีวิต ครอบครัว เป็นมิตร กับคนรอบข้าง รู้จัก เสียสละ และหัน หน้ามาพูดจากันดีๆ มากขึ้นด้วย

	ตนเองและการสื่อสารกันในครอบครัว เพื่อส่งเสริมให้เด็กและครอบครัวได้สัมผัสประสบการณ์การใช้ชีวิตในกระแสของอริยบุคคล คือ สุขง่าย...ใช้น้อย สุขจากการสร้าง และสุขจากการให้ผ่านวิธีการที่หลากหลาย เพื่อสร้างวงศาคณาญาติให้เด็กและครอบครัวได้มีที่ปรึกษาในระยะยาวในการครองชีวิตครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูลูกบนหนทางอริยะ		นอกจากนั้นยังมีการใช้หลักคุณธรรมในการครองชีวิตซึ่งจะช่วยให้เกิดการอยู่ร่วมกันอยู่สมดุลงាំងด้านสัมมาวาจา ปิยะวาจา และ อริยวินัยช่วยส่งเสริมให้พ่อแม่ได้ศึกษา ปฏิบัติและแบ่งปันประสบการณ์การใช้พุทธวิธีในการครองชีวิตครอบครัวและอบรมเลี้ยงดูลูก โดยเฉพาะการจัดการอารมณ์ตนเองและการสื่อสารกันในครอบครัว	
๔)โครงการจิตประภัสสร	เพื่อส่งเสริมให้พ่อแม่ได้ศึกษา ปฏิบัติและแบ่งปันประสบการณ์ การใช้พุทธวิธีในการครองชีวิตครอบครัวและให้กำเนิดชีวิต	หลักไตรสิกขา สวรรณียธรรม	หลักการพัฒนาพฤติกรรม สภาวะอารมณ์และปัญญา หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติหลักซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึงและการอยู่ร่วมกัน เป็นการ	โครงการนี้ทำให้บุคคลในองค์กรได้มีการแบ่งปันประสบการณ์ทำให้รู้ว่าเราไม่ใช่คนเดียวที่มีปัญหาแบบนี้ช่วยให้เราเห็นปัญหาของคน

	ของลูกอย่างมีจิต ประภัสสร เพื่อสร้างวงศ์ศาคณา ญาติให้พ่อแม่มีที่ ปรึกษาระยะยาว ในการครองชีวิต ครอบครัวและการ ให้กำเนิดชีวิตของ ลูกอย่างมีจิต ประภัสสร		ส่งเสริมให้พ่อแม่ ได้ ปฏิบัติและแบ่งปัน ประสบการณ์ใน การใช้พุทธวิธีใน การครองเรือนของ ชีวิตครอบครัวตาม บริบทของ พระพุทธศาสนา	อื่นๆมากขึ้นจน สามารถเข้าใจ ปัญหาของตนเอง ทำให้ยอมรับความ จริงได้มากขึ้น และ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างเป็นสุข
--	--	--	---	---

สรุป โดยภาพรวมโครงการที่ใช้บูรณาการในเสถียรธรรมสถานได้ส่งเสริมความเป็นผู้มีจิตอาสาซึ่งมีปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ปัจจัยนำออก และผลลัพธ์จากการวิจัย พบว่า

๑. การภาวนาในโครงการอานาปานสติช่วยให้จิตใจเป็นอิสระสงบ คลายความยึดติดเข้าใจชีวิต จึงนำไปสู่ความพ้นทุกข์ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากภายใน เช่น จากไม่ดีกลายเป็นดี จากกินเหล้าเป็นไม่กินเหล้า จากโมโหร้ายก็ดีขึ้น

๒. หลักการยึดเหนี่ยวใจ จะช่วยส่งเสริมวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติและหลักของความสำเร็จในการเรียนรู้การเข้าใจพัฒนาตนเองอย่างบูรณาการนอกจากนั้นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดสภาพเอื้อ สภาพที่เกื้อหนุนและส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ ฟ้าส่งเกตุ จากผลโครงการทำให้บุคคลในองค์กรมีความสุขปล่อยวางมีกำลังใจช่วยเหลือกันมีความอบอุ่น ห่วงใยกันเห็นคุณค่าในตัวเอง และสถานที่ก็ทำให้สงบใจยิ่งขึ้นด้วย

๓. หลักของการส่งเสริมให้พ่อแม่ได้ปฏิบัติแบ่งปันคุณงามความดีต่อลูกหลานและหลักของการให้การดูแลของผู้เฒ่าในบ้าน ที่จะเอื้อต่อการพัฒนาในการอยู่ร่วมกันอย่างฉันท์มิตร นอกจากนั้นยังมีการใช้หลักคุณธรรมในการครองชีวิตซึ่งจะช่วยให้เกิดการอยู่ร่วมกันอยู่สมดุลงทั้งด้านสัมมาวาจา ปิยวาจา และ อริยวินัย ช่วยส่งเสริมให้พ่อแม่ได้ศึกษา ปฏิบัติและแบ่งปันประสบการณ์การใช้พุทธวิธีในการครองชีวิตครอบครัว และอบรมเลี้ยงดูลูกโดยเฉพาะการจัดการอารมณ์ตนเองและการสื่อสารกันในครอบครัว โครงการนี้พบว่าบุคคลในองค์กรได้ทำงานในโครงการโรงเรียนพ่อแม่ ทำให้รู้จักตนเอง ชีวิตครอบครัว เป็นมิตรกับคนรอบข้าง รู้จักเสียสละ และหันหน้ามาพูดจากันดีขึ้นมากขึ้นด้วย

๔. หลักการพัฒนาพฤติกรรม สภาวะอารมณ์และปัญญา หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติหลักซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความไว้ระลึกถึงและการอยู่ร่วมกัน เป็นการส่งเสริมให้พ่อแม่ ได้ปฏิบัติและแบ่งปันประสบการณ์ในการใช้พุทธวิธีในการครองเรือนของชีวิตครอบครัวตามบริบทของพระพุทธศาสนา โครงการนี้ทำให้บุคคลในองค์กรได้มีการแบ่งปันประสบการณ์ทำให้รู้ว่าเราไม่ใช่คนเดียวที่มีปัญหาแบบนี้ ช่วยให้เราเห็นปัญหาของคนอื่นๆจนสามารถเข้าใจปัญหาของตนเอง ทำให้ยอมรับความจริงได้มากขึ้น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข

สรุปภาพรวมกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน

กระบวนการพัฒนาจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน เริ่มต้นโดยการมีผู้นำคือ ท่านแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ก่อให้เกิดวัฒนธรรมองค์กร และสถานที่ จนกลายเป็นกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมทั้ง ๔ คือ กิจกรรม อานาปานสติ ธรรมชาติบำบัด จิตประภัสสรตั้งแต่อนอนอยู่ในครรภ์ โรงเรียนพ่อแม่ทุกกิจกรรมที่กล่าวมาย่อมหล่อหลอมให้กลายเป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนเสถียรธรรมสถานให้เกิดจิตอาสาขึ้น การทำงานหนักเพื่อผู้อื่นอย่างไร้ตัวตน จึงทำให้เกิดการดำรงอยู่ของเสถียรธรรมสถานได้ ทุกองค์ประกอบมีส่วนสำคัญให้เจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถานได้พึงธรรม เห็นการเปลี่ยนแปลง และอยู่ในวัฒนธรรม จากกิจกรรมจนกลายเป็นกิจวัตร เมื่อทำกิจวัตรซ้ำๆ ก็กลายเป็นวัฒนธรรม และวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตอาสาจึงเรียกได้ว่า เป็นอริยธรรม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้เป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๓.๒ สรุปภาพรวมกระบวนการพัฒนาจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน

องค์ประกอบของเสถียรธรรมสถาน	แนวคิดทฤษฎีจิตอาสาตามหลักพระพุทธศาสนา	หลักธรรม	กระบวนการพัฒนาจิตอาสาของเจ้าหน้าที่เสถียรธรรมสถาน
ผู้นำท่านแม่ชีคันสนีย์เสถียรสุด	หลักธรรมของผู้นำจิตอาสา	สังคหวัตถุ	ผู้นำ คือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน
		อิทธิบาท	ผู้นำคือ บุคคลที่จะพากันไปด้วยดี สู่จุดหมายที่ตั้งม
		พรหมวิหาร	ผู้นำที่ดีต้องทำให้ทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอกองค์กรรับรู้การตัดสินใจในทุกอย่างของเขาเป็นไปด้วยความยุติธรรม
		สัปปริสรธรรม	ผู้นำที่แท้จริงจะได้รับการยอมรับจากผู้อื่นก็ต่อเมื่อ เขาได้ปฏิบัติตามสิ่งที่เขาพูด หรือ ให้ความเคารพเชื่อถือ

		ทศพิธราชธรรม	ผู้นำต้องนำผู้ตาม ให้ตระหนักถึงการบรรลุจุดหมายที่แท้จริง คือ เพื่อประโยชน์แก่เขา แก่ประโยชน์ ตน และ แก่โลก
วัฒนธรรมองค์กร	หลักธรรมของบุคคลในองค์กร	ทาน	เสถียรธรรมสถานเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้มาทำแบบฝึกหัดร่วมกัน ในการให้และการรับ ผ่านการทำงานเพื่อสังคม อันจะเป็นประโยชน์ แก่ตนและผู้อื่น
		กัลยาณมิตรธรรม	ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นชุมชนแห่งการเกื้อกูลให้เกิดโอกาส ทำบรรยายกาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชนให้ดังงามเท่าที่คนเหล่านี้จะพัฒนาได้
		ภาวนา	ชุมชนต้องประกอบไปด้วยชีวิตแต่ละชีวิตต้องพัฒนาศักยภาพภายในตน เมื่อชีวิตมารวมตัวกัน
		ฆราวาสธรรม	ชุมชนจะสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เคารพกัน โดยการทำหน้าที่ รู้คุณค่าของการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน อย่างไม่เบียดเบียน ใช้ชีวิตสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ มีความเสียสละ แบ่งปัน มีน้ำใจ
สถานที่ สิ่งแวดล้อมที่ เอื้ออำนวยต่อ การพัฒนาจิต อาสา	หลักธรรม องค์กร	สัปปายะธรรม	การสร้างเสถียรธรรมสถาน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นชุมชนแห่งการเกื้อกูลให้เกิดโอกาส ทำบรรยายกาศของชุมชนให้เกื้อกูลที่จะพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของชีวิตผู้คนในชุมชนให้ดังงามเท่าที่คนเหล่านี้จะพัฒนาได้ เป็นแผ่นดินที่จะสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน
วิถีชีวิตชุมชน	หลักธรรมของการอยู่ร่วมกัน	สัมมาวาจา	ท่านแม่ชีได้ให้ธรรมะกับทั้งเจ้าหน้าที่ที่ทำงานประจำ และผู้ปฏิบัติที่ยอมสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้ามาหาความสุขภายในตนเอง
		ปิยวาจา	แม่ชีบอกว่ามีหลายสิ่งที่ยากจะสอนมนุษย์ที่เกิดมาทุกคนแต่ไม่มีโอกาสได้สอนได้ทั่วถึง จึงขอเอาคำสอนที่ท่านอยากจะเผยแผ่ให้เพื่อนๆทุกคนได้รับรู้เพื่อเป็นบุญกุศลของแม่ชีมาถึงทุกๆท่านด้วย ขอให้อ่านข้อความให้จบและปฏิบัติ เพราะนี่คือเป็นสิ่งที่ทุกคนทำเป็นกิจวัตรทุกวัน
		สาราณียธรรม	วิธีการคิดที่จะอยู่ร่วมกันให้ได้มันต้องอย่าไปคิดว่า

			จะต้องอยู่ตามที่เราอยากอยู่ แต่ถ้าเราจะอยู่อย่าง รวมกันให้ได้ มันมีความสุขอยู่เหนือความอยาก มันไม่ ปิดกั้นตัวเราที่จะเข้าไปบวกกับสิ่งอื่นๆ ที่อยู่รายรอบ โดยเฉพาะกับธรรมชาติ ถ้าเมื่อใดที่เราเคารพธรรมชาติ ธรรมชาติจะเกื้อกูลเรา
		อริยวินัย	ตื่นขึ้น...อย่างตั้งใจที่จะไม่ทำให้ใครเจ็บปวดเพราะเรา หลับอย่างเป็นสุขทุกวัน...เพราะได้ทำอะไรให้ใครได้ บ้าง สุขเมื่อสร้าง สุขเมื่อให้ สุขง่ายใช้น้อย